

ΘΑΝΟΣ Μ. ΒΕΡΕΜΗΣ

Επιμέλεια

1821

**ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑ
ΜΕΣΟΛΟΓΓΙ**

— ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΑΛΩΣΗ —

Μέσα από τις μαρτυρίες των αγωνιστών

ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ

Περιεχόμενα

Εισαγωγή.....	9
Α΄ Μέρος: Τριπολιτσά	21
Β΄ Μέρος: Μεσολόγγι.....	75
Βιογραφικά σημειώματα των ανθολογουμένων.....	239

Α΄ ΜΕΡΟΣ

Τριπολιτσά

Χρονολόγιο γεγονότων (1821)

Μετά τις επιτυχίες των Ελλήνων σε στρατηγικά σημεία της Πελοποννήσου, η τύχη της πολιορκημένης Τριπολιτσάς φαινόταν να έχει κριθεί. Οι πολιορκημένοι Τούρκοι είχαν τρεις επιλογές: 1) Να συνεχίσουν την αντίσταση ελπίζοντας ότι κάποιος τουρκικός στρατός θα έφθανε ως λυτρωτής, 2) να επιχειρήσουν έξοδο για να σώσουν ό,τι τους απέμενε, συμπεριλαμβανομένης και της ζωής τους, 3) να διαπραγματευτούν την παράδοσή τους, με όρους που θα τους επέτρεπαν να εξαγοράσουν από την ηγεσία των πολιορκητών τα πολυτιμότερα αγαθά τους.

Ρήγμα στους πολιορκημένους δημιουργούσε και η προτίμηση των Αλβανών Ελμάζ μπέη και Βελή μπέη Κογιάτσα για χωριστές διαπραγματεύσεις με τους Έλληνες.

Στις 11 Σεπτεμβρίου οι πολιορκητές αρχηγοί συνέταξαν συμφωνία μεταξύ τους για τη διανομή των λαφύρων που την υπέγραψε πρώτος ο Δημήτριος Υψηλάντης ως γενικός διοικητής της πολιορκίας και αντιπρόσωπος του αδελφού του Αλέξανδρου. Ακολούθησαν ο Παλαιών Πατρών Γερμανός, ο Πετρόμπεης Μαυρομιχάλης, ο Αναγνώστης Παπαγιαννόπουλος, ο Παναγιώτης Γιατράκος, ο επίσκοπος Έλους Άνθιμος, ο Σωτήρης Χαραλάμης, ο Παναγιώτης Κρεββατάς, και βέβαια ο Θεόδωρος Κολοκοτρώνης.

Στις 12 Σεπτεμβρίου, ο καϊμακάμης, εκπροσωπώντας και τους άλλους πολιορκημένους, γνωστοποίησε με επιστολή του προς τον Πετρόμπεη την απόφασή τους να αρχίσουν διαπραγματεύσεις. Ακολούθησαν συναντήσεις Ελλήνων και Τούρκων χωρίς σημαντικά αποτελέσματα. Παράλληλα, οι Αλβανοί σε ξεχωριστές συνομιλίες με τον Κολοκοτρώνη συμφώνησαν να αποχωρήσουν με τα όπλα τους από την Τριπολιτσά. Όταν και αυτή η συμφωνία πραγματοποιήθηκε με παρέμβαση του ίδιου του Κολοκοτρώνη, μια απροσδόκητη εξέλιξη παρέδωσε την Τριπολιτσά στους πολιορκητές. Στις 23 Σεπτεμβρίου ένας απλός στρατιώτης, ο Μανόλης Δούνιας από τον Πραστό της Κυνουρίας, κατάφερε, μαζί και με άλλους συντρόφους του, να περάσει στο εσωτερικό της πόλης και να ανοίξει στους πολιορκητές την πύλη του Ναυπλίου. Ακολούθησε η γενική σφαγή των μουσουλμάνων, η οποία αμαύρωσε τη φήμη των επαναστατημένων στο εξωτερικό. Φιλέλληνες όπως ο Γκόρντον σχολίασαν το γεγονός με τους χειρότερους χαρακτηρισμούς. Ο Σπυρίδων Τρικούπης θέλησε να εξηγήσει τα διατρέξαντα με τα ακόλουθα λόγια: «Λαός, αποτινάσσων πολυχρόνιον και βαρύν ζυγόν, κινείται πάντοτε θηριωδώς κατά των δεσποτών του». Λίγους μήνες αργότερα, η προσωρινή ελληνική κυβέρνηση θέλησε να διαφωτίσει τους Ευρωπαίους για τα διατρέξαντα από τις 23 ως τις 25 Σεπτεμβρίου 1821 και εξέδωσε στο Λονδίνο έντυπο στην αγγλική και ελληνική με τίτλο «The Greeks in Tripolitza» με το οποίο εξηγήθηκε υπό ποιες συνθήκες πραγματοποιήθηκε η άλωση.

Η πτώση της Τριπολιτσάς έπειτα από εξάμηνη πολιορκία ανόρθωσε το ηθικό των επαναστατημένων, καθώς και το κύρος του πρώτου ηγέτη τους, του Γέρου του Μοριά. Πρώτος φρούραρχος της κατακτημένης πόλης έγινε ο γιος του Πάνος Κολοκοτρώνης. Σε

πολεμικό συμβούλιο που έγινε στην πόλη τον Οκτώβριο αποφασίστηκαν από τους οπλαρχηγούς οι νέοι στόχοι του Αγώνα. Ο Κολοκοτρώνης θα ενίσχυε την πολιορκία της Πάτρας, ο Νικηταράς θα αναλάμβανε την πολιορκία του Ναυπλίου, ο Κεφάλας της Μεθώνης, ενώ για τη φύλαξη των στενών της Μεγαρίδας διατέθηκαν άντρες από την Κυνουρία υπό τον Γιώργο Μιχαλάκη. Τον Ιανουάριο του 1822 παραδόθηκε στους Έλληνες και η Ακροκόρινθος. Η πρόοδος της Επανάστασης ξεπερνούσε τις προσδοκίες των επαναστατημένων.

Η ΑΛΩΣΗ ΤΗΣ ΤΡΙΠΟΛΙΤΣΑΣ

Η ΑΛΩΣΗ ΤΟΥ ΔΙΟΙΚΗΤΙΚΟΥ ΚΕΝΤΡΟΥ των Οθωμανών στην Πελοπόννησο είναι ένα από τα πρώτα κατορθώματα των επαναστατημένων Ελλήνων. Η διαδικασία θυμίζει λίγο πανηγύρια της παλιάς εποχής. Πλήθος μαζευόταν σε στρατόπεδα έξω από την πόλη, και σε κάθε έξοδο του οθωμανικού στρατού διαλυόταν. Όσπου να μάθουν οι αγρότες του Κολοκοτρώνη να κρατούν τα όπλα και να μη φεύγουν όταν έβλεπαν Τούρκους, χρειάστηκε πρώτα να περάσουν από την επιτυχία στο Βαλτέτσι και από πολλές φοβέρες του Γέρου του Μοριά.

Η Επανάσταση, με κέντρο την Καλαμάτα, κηρύχθηκε σε πολλές μεγάλες και μικρές πόλεις περίπου συγχρόνως, αλλά, παρά τον ενθουσιασμό των ηγετικών ομάδων με επικεφαλής τον Πετρόμπεη Μαυρομιχάλη από τη Μάνη, οι περισσότεροι δεν αντιλαμβάνονταν ότι αυτή ήταν μόνο η πανηγυρική αρχή μιας ριζικής αλλαγής της καθημερινότητας. Οι πρώτες σφαγές κατά των Τούρκων έγιναν ούτως ώστε να μην μπορούν πλέον οι επαναστατημένοι να αλλάξουν γνώμη.

Ο Γεώργιος Τερτσέτης έγραψε τη βιογραφία του Κολοκοτρώνη μεταγράφοντας τα ίδια τα λόγια του Γέρου του Μοριά, που ήταν μόλις πενήντα ετών όταν ξέσπασε η Επανάσταση. Η

ανάγνωση των χειρογράφων έγινε δημόσια το 1851 με την παρουσία των προέδρων της Γερουσίας και της Βουλής. Είναι αλήθεια ότι η κατάθεση του Γέρου δεν προσθέτει νέα στοιχεία στη μαρτυρία του Φωτάκου ή του Σπηλιάδη. Υπάρχει όμως η ίδια η φωνή του που προσφέρει την εγκυρότητά της στη διήγηση. «Όταν εμβήκα εις την Τριπολιτσά, με έδειξαν εις το παζάρι τον πλάτανο οπού εκρέμαγαν τους Έλληνας. Αναστέναξα και είπα. “Αιντε, πόσοι από το σόγι μου και από το έθνος μου εκρεμάσθησαν εκεί”, και διέταξα και τον έκοψαν».¹

Εις τον καιρό οπού εκάμναμεν ημείς αυτά, έγραψαν οι Λαλαίοι του Γιουσουφπασια διά να τους υπάγει μεντάτι. Επήγε λοιπόν εκεί· επολέμησαν πολλοί εις του Λάλα, και εις αυτούς τους πολέμους έχάθη ο αδελφός του Κολιόπουλου, ελαβώθη ο Μεταξάς ο Ανδρέας. Οι Λαλαίοι εσηκώθησαν με τες φαμελιές των και επήγαν ανέγγιαγοι εις την Πάτρα. Άδειασε το μεσόγειο της Πελοποννήσου. Τότε η Πάτρα εδυνάμωσε, και τα Καλαβρυτινά στρατεύματα έφυγαν από εκεί και ήλθαν εις βοήθειά μας στην Πάνω Χρέπα. Επήγα εις αυτούς, τους παρακίνησα να φτιάσουν ταμπούρια εις το Περθώρι, διά να σφίξομε στενά την Τριπολιτσά. Αυτοί μου έβγαλαν ένα ψεύτικο γράμμα, ότι τάχα ήλθαν πολλοί Τούρκοι εις τα Μαύρα Λιθάρια, και έτσι, ανεχώρησαν και επήγαν έξη ώρες μακριά από την Τριπολιτσά. Ο Σωτήρ Χαραλάμπης εις του Γκόζη, και ο Ανδρέας Ζαΐμης

1 Γ. Τερτσέτη, Άπαντα – Κολοκοτρώνη απομνημονεύματα, τόμος Γ΄, Γιόβανης, Αθήνα 1967, σ. 116.

εις το Μπακράτι. Οι Τούρκοι είχαν στενοχωρηθεί από τους Έλληνες.

Εις τες Καλιτζιές, επαρχία Μισιρά, έγινε συνέλευση από μέρος προυχόντων της Πελοποννήσου και το εύρηκαν εύλογο να φέρομε τον Μαυρομιχάλη, οπού ήτον εις την Καλαμάτα. Επήγεν ο Κανέλος ο Δελιγιάννης και ο Πονηρός, τον επήγαν από την Καλαμάτα, τον επήγαν εις την Στερνίτσα και τον έκαμαν πρόεδρο της Γερουσίας, και έγγραψαν εις την Ύδραν, εις τες Σπέτσες, εις την Επάνησο. Εις την Ρούμελη η Δυτική Ελλάς είχε αποστατήσει τον Μάιο, και ημείς εκοιτάζαμε τη δουλειά μας. Κάθε ημέρα είχαμε ακροβολισμούς. Μέσα εις την Τριπολιτσα ήσαν δεκατέσσερες χιλιάδες άρματα και οχτώ χιλιάδες καβαλλαίοι.

Τον Ιούνιο μήνα ήλθε ο Ύψηλάντης εις το Άστρος και εσυνάχθησαν όλοι οι άρχοντες της Πελοποννήσου, Ανδρέας Ζαΐμης, Σωτήρ Χαραλάμπης, Πετρόμπεης, Αναγνώστης, Δελιγιανναίοι και λοιποί, και εγώ, και επήγαμε να προϋπαντήσομε τον Ύψηλάντη. Εις το ορδί άφησα τον Πάνο, υιόν μου, Γιαννάκη Κολοκοτρώνη, Αναγνωσταρά, Γιατράκο, Μπτροπέτροβα και λοιπούς. Τον εκαρτερέσαμε με παράταξη και έτυχαν και οι Σπετσιώτες προύχοντες εκεί και επήγαμε όλοι, και τον επήγαμε εις τα Βέρβενα. Εκεί ο Ύψηλάντης εγύρευε να κάμει πράγματα, οπού δεν άρεζαν των αρχόντων και έτσι εφιλονίκησαν. Ο Ύψηλάντης είχε μαζί του τον Βάμβα, Αναγνωστόπουλο, Αντωνόπουλο, και μια πεννηνταριά μαθητάς της Ευρώπης Έλληνες. Εκεί ήθελε να κάμει ως Επίτροπος του γενικού Επιτρόπου, οι άρ-

χοντες δεν ηθέλπσαν και έτσι ανεχώρησε διά την Καλαμάτα. Ο Αλέξανδρος Κατακουζηνός είχε σταλθεί εις την πολιορκία της Μονοβασίας. Εις τα Βέρβενα ήσαν συναγμένοι έως πέντε χιλιάδες στρατιώτες. Αυτοί επήραν όλου τα άρματα διά να σκοτώσουν όλους τους άρχοντας. Ήλθαν και μας πολιορκήσαν εις το κονάκι του Πετρόμπεη, όπου είμεθα όλου συναγμένοι. Ήκουσα τον θόρυβο και ηθέλπσα να έβγω έξω, ο Κανέλος Δελιγιάννης μ' εμπόδιζε, τους είπα: «Αφήσατε να έβγω, μήπως γένει αρχή και πέσει κανένα τουφέκι και τότε μας σκοτώσουν όλους». Εγώ στρατιώτας δεν είχα τότες, εβγήκα έξω και ομίλησα: «Έλληνες, τι θέλετε; Ελάτε εδώ», και ευθύς έτρεξαν και με σήκωσαν εις τον αέρα. Μου λέγουν ότι: «Θέλομε να σκοτώσουμε τους άρχοντας, διότι μας έδιωξαν τον Υψηλάντη». Εγώ τους είπα: «Ελάτε να σας ειπώ πρώτον και εγώ, έπειτα είμαι συμβοηθός σας να τους σκοτώσετε». Τους ετράβηξα τίρο τουφέκι εις μία βρύση όλους, και ανέβηκα επάνω εις μία πέτρα διά να ακούν όλου, και τους είπα: «Διατί θέλομε τον χαϊμό μας μονάκοι μας; Ημείς ασπκώσαμε τα άρματα διά τους Τούρκους και έτσι ακουσθήκαμε εις όλην την Ευρώπη, ότι σπκωθήκαμε οι Έλληνες διά τους τυράννους, και στέκεται όλη η Ευρώπη να ιδεί τι πράγμα είναι τούτο. Οι Τούρκοι όλου είναι ακόμη απείραγοι εις τα κάστρα και εις τες χώρες, και ημείς εις τα βουνά, και αν σκοτώσομε τους προεστούς, θα ειπούν οι βασιλείς, ότι τούτοι δεν εσπκώθησαν διά την ελευθερίαν, αλλά διά να σκοτωθούν συνατοί τους, και είναι κακοί ανθρωποί, Καρβονάροι, και τότε ημπορούν οι βασιλείς να βοηθήσουν τον Τούρκο και

να λάβομε ζυγό βαρύτερο από εκείνο οπού είχαμε. Γράφομε και έρχεται οπίσω ο Υψηλάντης και μιν επήρε ο νους σας αέρα». Τότε τους ψύχασα.

Οι άρχοντες και ο Μαυρομιχάλης έστειλαν τον Αναγνωσταρά και εγύρισαν οπίσω τον Υψηλάντη, και επήγε πάσα ένας εις την θέση του. Τότε επροσκύνησε η Μονοβασιά εις τον Κατακουζηνό. Επολιορκούσαν εκεί οι Μανιάται και οι Τσάκωνοι διά ξηράς, και διά θαλάσσης Σπετσιώτικα καράβια. Και μετ' ολίγας ημέρας επαραδόθηκε και το Νιόκαστρο. Επολιορκούσαν Μανιάτες, Αρκαδιανοί και Μεσσήνιοι διά ξηράς, και διά θαλάσσης Σπετσιώτικα καράβια.

Σαν επήγαμε εις τα Τρίκορφα, είπαμε του Πετρόμπεη να στείλει εις την Μάνη να φέρει βοήθεια, και απεκρίθηκε, ότι οι Μανιάτες δεν εβγαίνουν, αν δεν πληρωθούν. Τότε ήλθαν πεντακόσιοι Μανιάτες και τους επλήρωναν όλοι αι επαρχίες οπού πολιορκούσαν την Τριπολιτσά, και η Καρύταινα ξεχωριστά επλήρωνε τρακόσιους Μανιάτες του Μούρτζινου. Εφέραμεν ένα κανόνι από τον Μιστρά και εκανονιτζάραμε την Τριπολιτσά από μακριά.

Εκείνες τες ώρες εκάθοντο οι άρχοντές μας εις την Ζαράκωβα, δεν ενθυμούμαι τώρα τι τους εζήτησε ο Υψηλάντης και οι άρχοντες δεν τον εδέχθηκαν. Το στράτευμα σαν το ήκουσε αυτό, αποφάσισε να υπάγει εις την Ζαράκωβα να τους σκοτώσει. Μου έκαμε μία αναφορά και μου έλεγε, ότι: «Οι άρχοντες δεν θέλουν να υπογράψουν εκείνο οπού ζητεί ο Υψηλάντης», και μου ζητούσαν την γνώμην μου διά να τους σκοτώσουν. Και εγώ τους αποκρίθηκα:

«Μείνετε ήσυχοι και εγώ τελειώνω και τούτην την δουλειά». Εσπκώθηκα λοιπόν το μεσημέρι και επήγα εις την Ζαράκωβα, πύρηκα τους άρχοντας, τους είπα: «Τι κάνετε; Κάνετε ό,τι κάνετε, υπογράψετε ό,τι σας ζητεί ο Υψηλάντης διά να τελειώσει και αυτός ο βρασμός». Και έτσι ετελείωσε και αυτό.

Την ημέρα του Αγίου Ηλία, τες 20 Ιουλίου, οι Τούρκοι ήλθαν εις ημάς και επήγαν εις τους Αγιοπετρίτας και Τσακώνους. Εκείνη η ημέρα ήτον δυστυχισμένη διά ημάς, εσκοτώθησαν δεκαπέντε Αγιοπετρίτες και δέκα Μιστριώτες. Καθημερινώς είχαμε πόλεμο από το μεσημέρι έως το βράδι και το βράδι τους εμβάζαμε μέσα. Εσιμώσαμε τόσο κοντά, οπού εφέραμε Κοσμίτες διά να φτιάσουν λαγούμι εις την μεγάλη τάπια της Τριπολιτσάς. Αρχισαν οι ζωοτροφίες να ολιγοστεύουν στην Τριπολιτσά, και έδιωχναν τες ελληνικές φαμελιές από μέσα διά να μην τρώγουν το ζαερέ, και έτσι είχαμε κάθε ημέραν είδηση, τι έκαμναν και δεν έκαμναν μέσα οι Τούρκοι. Τους έφερναν εις το ορδί μου και τους εξέταζα. Νερό τους έλειψε, ερρίξαμε φλόμο εις τα τριγυρνά νερά.

Οι Έλληνες επήγαιναν έως εις τα τείχη της Τριπολιτσάς. Μια ημέρα έμαθα από έναν Έλληνα, ότι ο Κιαμήλμπενς ετοιμάζεται με μια τρακοσαριά ή πεντακοσαριά διά να υπάγει εις την Κόρινθο και έμελλε ν' απεράσει από το Μύτικα. Εγώ σαν άκουσα αυτό (μόλον ότι ήτον ψέμμα), εγνοιάσθηκα και επήρα δέκα καθαλλαραίους και επήγα εις τον Μύτικα διά να ιδώ το στράτευμα, και αντί διακόσιους Τριπολιτσιώτες, οπού είχα διατάξει να μένουν εκεί,

δεν εύρηκα παρά τριάντα. Τους ομίλησα με τα χαράματα και ήλθαν, τους εμάλλωσα διατί ήτον τόσον ολίγοι, και αυτοί μου είπαν, ότι δεν ήτον άλλοι φερμένοι και ήτον είκοσι ημέρες οπού εφύλαγαν εκεί. Ο Νταγρές με διακόσιους ανθρώπους ήτον εις τα Τσιπιανά και εις τες ράχες. Τότε τους έρριξαν μερικά τουφέκια, εκατέβηκαν και αυτοί και τους επήρα και επήγα εις το χωρίον Λουκά. Έπειτα επήρα τους διακόσιους του Νταγρέ και τους έβαλα εις τον Μύτικα αντίκρυ εις την Καπνίστρα και έφκιασαν ταμπούρια. Κοιτάζω την γην και ήτον εύκολο να σκαφθεί από του Μύτικα έως εις την πέρα μεριά της Καπνίστρας, όπου άφηκα τους στρατιώτας του Νταγρέ. Ητον μακριά ένα μίλι, και το μισό ήτον γράνες αμπελιών. Τους λέγω: «Να φτιάσομε μια γράνα εδώ». Τότε έγραψα μία διαταγή εις τα Τριπολιτσιώτικα χωριά, να μαζωχθούν εβδομήντα έως διακόσιους και να σκάψουν μια γράνα (χαντάκι) και να ρίχνουν το χώμα κατά την Τριπολιτισά, επειδή δεν ήλπιζα ότι θα περάσουν την άλλη μεριά της γράνας. Και εις τρεις ημέρες την έφτιασαν, την επήγαν έως τα ταμπούρια και την άφησαν εφτακόσια βήματα έως τη ρίζα του βουνού, οπού είχαν τα ταμπούρια. Το άφημα αυτό έγινε προς όφελος των Ελλήνων.

Ο Κεχαγιάς εις τρεις τέσσερες ημέρες με έξη χιλιάδες στρατεύμα εβγήκε και επήγε κατά τα Δολιανά και γυρίζει έπειτα και πλακώνει τον Νταγρέ, και το χαλάν αυτό το ορδί· του εσκοτώσαν είκοσι επτά και είκοσι λαβωμένους. Οι Τούρκοι δεν είδαν τη γράνα, διατί ήτον νύκτα, μόνον είδαν την άκρην και είπαν: «Οι Γιαούρηδες σύνορα κά-

μνουν, μοιράζουν τη γη». Ο Νταγρές εκλείσθη εις μια σπηλιά με τέσσερους. Ευθύς σαν ήκουσα τα ντουφέκια, εκατάλαβα ότι εκτύπησαν τον Νταγρέ και εκίνησα. Ειδοποίησα όλα τα ορδιά τα Καρυτινά να τραβούν κοντά μου, και εγώ εβγήκα με τον αγιουτάντε μου Φωτάκο εις το Χωματοβούνι, καρσί (αντίκρυ) στο Μύτικα, και μια τρακοσαριά, οι ογληγορότεροι, τους έστειλα να πιάσουν τη γράνα και να πάνε εις βοήθεια του Νταγρέ. Επέρασαν αυτοί από κοντά, ήλθαν άλλοι διακόσιοι, τους έστειλα και αυτούς, και ήλθαν Καρυτινοί χίλιοι.

Οι Τούρκοι οπού είχαν μείνει στην Τριπολιτοιά, εβγήκαν κι επολεμούσαν διά να εμποδίσουν τους Έλληνας να έλθουν εις βοήθειαν. Οι στρατιώτες οπού είχα στείλει εκτύπησαν τους Τούρκους αποπάνω, και τους ετσάκισαν, και εγλύτωσαν τον Νταγρέ. Το μεγαλείτερο μέρος του τουρκικού στρατεύματος ευρίσκετο εις του Λουκά το χωριό, και εφόρτωναν εξακόσια φορτώματα ζωτροφίας. Ο Κεχαγιάς έστειλε τρακόσιους καβαλλαραίους διά να περάσουν την γράνα. Τους εβάρεσαν οι εδικοί μας και έπειτα τους άνοιξαν οι εδικοί μας και επέρασαν οι τρακόσιοι Τούρκοι· εσκοτώσαν πέντε, λαβωμένοι δέκα, δεκαπέντε άλογα. Εγώ εδυνάμωσα τους Έλληνας. Τότε ξεκινά ο Κεχαγιάς με χίλιους. Οι Έλληνες εδιαμοιράστηκαν πλάτη με πλάτη, και ημείς εκτυπούσαμε τους Τούρκους οπού ήτον από το ένα μέρος και τους Τούρκους από το άλλο μέρος. Τους εκτύπησαν τους χίλιους. Εσκοτώσαν μια πενηνταριά απ' αυτούς, και πολλοί λαβωμένοι, και πολλά άλογα. Έπειτα ήλθε και το μεγάλο σώμα των Τουρκών με τα φορτώματα

έως εξακόσια μουλάρια και άλογα με τους πεζούς και καβαλλαραίους. Τα φορτώματα τα είχαν εις την άκρη.

Οι Έλληνες οπού είχα στείλει εις βοήθειαν του Νταγρέ, τους έφερναν πολεμώντας αποπίσω κατάκαμπα. Κάμνει γιουρούσι και η περασμένη καβαλλαριά και η απέραστη. Σκοτώνουν ογδόντα καβαλλαραίους και όλα τα φορτώματα μένουν εις την εξουσία των Ελλήνων. Οι Έλληνες εδόθησαν εις τα λάφυρα, και εγλύτωσαν οι Τούρκοι, διότι δεν τους επήραν κυνηγώντας. Επάσχισα με το σπαθί, με τες κολακείες διά να τους κινήσω, πλην δεν άκουαν, και έτσι εγλύτωσαν οι Τούρκοι. Εις αυτόν τον πόλεμο Τούρκοι ήσαν έξη χιλιάδες, οι περισσότεροι καβαλλαραίοι, Έλληνες ήσαν χίλιοι, όλοι Καρυτινοί. Ελαβώθη ο αδελφός του Κεχαγιάμπεη, Έλληνες δύο μόνον εσκοτώθησαν και δυο-τρεις λαβωμένοι, οι Τούρκοι εκατόν είκοσι σκοτωμένοι και χωριστά οι λαβωμένοι. Οι Τούρκοι πλέον δεν εβγήκαν από τα τείχη της Τριπολιτσάς, ήταν η ύστερή τους φορά, επολεμούσαν από τα τείχη, απελπίσθησαν διά να εύρουν πλέον ζωοτροφίας. Εις τας δέκα, δεκαπέντε Αυγούστου έγινε αυτός ο πόλεμος, ένας μήνας πριν να παρθεί η Τριπολιτσά.

Επήγα μια νυκτιά και έπιασα του Μαντζαγρά. Εκάμαμε χαντάκια, και έκαμα και ήλθε ο Δημητράκης Δελιγιάννης με το σώμα του και έπιασε αυτό το χωριό, δέκα λεπτά μακριά από την Τριπολιτσά. Τα Τούρκικα άλογα άρχιζαν να αποσταίνουν, διότι δεν είχαν πλέον να φάγουν. Έστειλα τον Γενναίον και εμάζωξε Τσακωνίτες και Αγιοπετρίτες και τους έσμιξε με τον Παναγιώτη Ζαφειρόπουλο και Γιωρ-

γάκη Τσάκωνα κι έπιασαν την Βουλιμή –δεν φθάνει το κανόνι εκεί–, παρομοίως έστειλα τον Κεφαλά με Μεσσηνίους κατά τον Άγιο Σώστη και εταμπουρώθη, και έτσι δεν τους αφίναμε με τελειότητα να σπαράξουν πλέον.

Οι Αρβανίτες άρχισαν να έχουν ομιλίες με ημάς. Αυτοί ήτον τρεις χιλιάδες και εκείνη ήτον η δύναμις της τουρκικής φρουράς. Με επρόβαλαν να τους αφίσω ν’ απεράσουν και τους υποσχέθηκα, τους μεν Τούρκους εντοπίους να τους αφίσομε χωρίς τα άρματά τους και τους Αρβανίτας με τα άρματά τους. Ομίλησα με τους άρχοντας, με τον Μαυρομιχάλη πρώτα και έπειτα έδωσα λόγον τιμής εις τους Αρβανίτες διά να αναχωρήσουν.

Κατά τον Ιούνιο μήνα, όταν επολιορκούσαμε την Τριπολιτσά, εσήκωσα από τα Ντερβένια τον μακαρίτην Πάνο.² Ο Πάνος, ο Υψηλάντης, ο Γενναίος, ο Αποστόλης ήτον εις τα Βασιλικά, επαρχία της Κορίνθου, διότι τους είπαν ότι ήλθαν Τούρκοι. Το στράτευμα εφτακόσιοι, με τον Υψηλάντην από την Αγία Ειρήνη αγνάντευαν τον στόλο που καίγει το Γαλαξίδι. Όταν επολιορκούσαμε στενά την Τριπολιτσά, έβγαιναν έξω οι πολιορκημένοι, στον πόλεμο τους πιάναμε, μεταξύ αυτών επιάσθη ο Χατζή Χρήστος, ο Κότσος. Οι Βούλγαροι ήτον σεϊζηδες, ως διακόσιους επιάσαμεν, ήτον χριστιανοί.

Εν ταυτώ άρχισαν οι Αρβανίτες να πραγματεύονται. – Ήτον ένας γραμματικός με τους Αρβανίτες, γραμματικός

2 Πρόκειται για τον γιο του Κολοκοτρώνη, ο οποίος σκοτώθηκε από Έλληνες στον εμφύλιο.

του Βελήμπεν και Αλμάσμπεν. Αυτός έκαμνε τον μεσίτην με τους Αρβανίτες να τους βγάλομε. Οι επίλοιποι Τούρκοι μανθάνοντας το τραπάτο, ηθέλψαν να πάρουν μέρος και αυτοί. Εβγαίνανε εις ένα μέρος, επήγαινε ο Πετρόμπενς, ο Αναγνώστης Δελιγιάννης, Κρεβατάς και άλλοι, και τους ελέγαμε, να αφήσουν τ' άρματα και να τους μπαρκάρομε όπου θέλουν. Εκείνοι έλεγαν: «Όχι, με τ' άρματά μας». Στέλνουμε στους Αρβανίτες, διά να εμπιστευθούν να εβγούν, τον Κολιόπουλο ως ενέχυρο. Βλέποντας οι Έλληνες, ότι θα πέσει η Τριπολιτσά, εμαζώχθηκαν είκοσι χιλιάδες (22 Σεπτεμβρίου). Καθώς εδοκίμασαν οι Αρβανίτες να φύγουν, επήδσαν οι Έλληνες μέσα από την τάπια του σεραγιού. Οι Αρβανίτες εβγήκαν έξω, επήραν τον Κολιόπουλο, ετράβηξαν κατά τον Μύτικα έως δυόμιση χιλιάδες. Μπαίνοντας τ' ασκέρι έβαλα τελάλη να μη σκοτώσουμε τους Αρβανίτες. Εβγήκαν ως δύο χιλιάδες, και μέσα εις την Τριπολιτσά έκοβαν.

Το άλογό μου από τα τείχη έως τα σαράγια δεν επάτησε γη. Αρβανίτες κλεισμένοι εις τον πύργο δεν πείθονται εις την φωνή μου. Εκεί που εβγήκα με τους Έλληνες, το πράγμα τους οι Αρβανίτες το είχαν στελμένο εις το τσαντήρι μου από ημέρας μπροστά τρεις. Πηγαινάμενος εκεί, δοκίμασαν οι Έλληνες να κτυπήσουν τους Αρβανίτες, εγώ τους είπα: «Εάν θέλετε να βαρέσετε τους Αρβανίτες, σκοτώσετε εμένα πρώτα, ειμή και είμαι ζωντανός όποιος πρωτορίζει εκείνονε πρωτοσκοτώνω πρώτα». Κι εμπήκα μπροστά με τους σωματοφύλακάς μου, και εμίλησα των Αρβανίτων και ήρθαν ο Λιμάμπενς και ο Βε-

λήμπης, οι δύο αρχηγοί των Αρβανίτων, και τους εξή-
 τσα δύο ενέχυρα, και τους έδωσα το πράγμα τους, δε-
 κατρία φορτώματα.

Εις το τραπάτο ήτον οι πρώτιστοι των Ελλήνων. Εγώ
 έμεινα πιστός εις τον λόγον της τιμής του. Επήρα τον Κο-
 λιόπουλο από τους Αρβανίτες και τους έδωσα τον Γιαννά-
 κη Κολοκοιτώνη, Χρηστάκη και Βασίλη Αλωνισιώτη. Τον
 Κολιόπουλο τον ορδίνιασα με τρακόσιους ανθρώπους να
 τους ξεβγάλει. Έτσι τους επήρε εις τα Καλάβρυτα και εις
 την Βοστίτσα, και ο Κολιόπουλος εγύρισε οπίσω. Το ασκέ-
 ρι οπού ήτον μέσα το ελληνικό έκοβε και εσκοτώνε από
 Παρασκευή έως Κυριακή, γυναίκες, παιδιά και άνδρες
 τριάντα δύο χιλιάδες, μία ώρα ολόγυρα της Τριπολιτσάς.
 Ένας Υδραίος έσφαξε ενενήντα. Έλληνες εσκοτώθηκαν
 εκατό. Έτσι επήρε τέλος. Τελάλη, να παύσει ο σφαγμός.
 Του Σεχνετζίμπεν η φαμελιά έμεινε μ' εμέ, εικοστέσσεροι
 άνθρωποι. Τον Κιαμήλμπεν τον επήρε ο Γιατράκος – ο
 Κεχαγιάς έμεινε αιχμάλωτος με τα χαρέμια και τα περιλά-
 βε ο Πετρόμπης.

Μετά την νίκη του Βαλτετσιού του είχα γράψει ένα γράμ-
 μα και του έλεγα ότι: «Σ' ενόμισα τακτικόν και ήλθες κλέ-
 φτικα να πολεμήσεις. Μανθάνω ότι κάνεις προσκυνοχάρ-
 τια εις τους Ρωμαίους, δεν είναι καιρός τώρα διά τους
 Τούρκους να δίνεις προσκυνοχάρτια, αλλά είναι των Ελ-
 λήνων καιρός να δίνουν εις τους Τούρκους, και ελπίζω
 να σου δώσω ράγι, αν γλυτώσεις, να πας εις τον τόπο σου.
 Βάστα όσο μπορέσεις και καλήν αντάμωσιν εις το σαράγι
 σου». Και ο Θεός το ήφερε και εσμίξαμε εις το σαράγι.

«Ήμουν σκλάβος εις τους Ρούσσους, έλεγε ο Κεχαγιάς, καλλίτερα να χαθώ εις τους Έλληνας, αλλού θα με στείλει ο Σουλτάνος να χαθώ». – «Μη φοβάσαι, δεν φονεύομε όσους επισκύνησαν». Τους επαράδώκαμε εις την φύλαξη των Μαυρομιχαλέων.

Όταν εμβήκα εις την Τριπολιτσά, με έδειξαν εις το παζάρι τον πλάτανο οπού εκρέμαγαν τους Έλληνας. Αναστέναξα και είπα. «Άιντε, πόσοι από το σόγι μου και από το έθνος μου εκρεμάσθησαν εκεί», και διέταξα και τον έκοψαν. Επαρηγορήθηκα και διά τον σκοτωμό των Τουρκών.³

Ο Δημήτριος Αινιάν σημειώνει στα *Απομνημονεύματά* του τα ακόλουθα για την προετοιμασία των Ελλήνων προκειμένου να πολιορκήσουν την Τριπολιτσά:

Όταν το σύνθημα της επανάστασεως εδόθη πλέον καθ' όλην την Πελοπόννησον, οι κατά τας επαρχίας αυτής Έλληνες επεχείρησαν αμέσως την καταστροφήν των εις τας πόλεις εκάστης επαρχίας Οθωμανών. Το έργο τούτο δεν ήτο πολύ δύσκολον· διότι ο αριθμός των Ελλήνων ήτο πολύ ανώτερος του των Οθωμανών· εκ των τελευταίων δε τούτων οι μεν προκαταληφθέντες άνέτοιμοι προς αντίστασιν παρεδόθησαν αμέσως εις την διάκρισιν των Ελλήνων, ή κατεσφάγησαν καταπολεμηθέντες, οι δε απεκλείσθησαν εις τα οποία κατείχον φρούρια και διέφυγον προς ώραν

3 Ό.π., σσ. 111-116.

την καταστροφήν, παρεδόθησαν όμως ακολούθως. Αλλά το κέντρον τής κατά την Πελοπόννησον Οθωμανικής εξουσίας, η Τρίπολις, δεν παρείχεν ουδεμίαν ελπίδα ταχείας υποταγής.

Η πόλις αύτη εκατοικείτο από μέγαν αριθμόν Οθωμανών· ήσαν δε εν αυτή και στρατεύματα Οθωμανικά, όσα συνήθως συνώδευον την οθωμανικήν εν αυτή εξουσίαν, προσετέθησαν δε και οι κάτοικοι των πόλεων Λεονταρίου, Φαναρίου, Καρυταίνης και Σπάρτης, ώστε ο αριθμός των κατά την πόλιν ταύτην Οθωμανών, όσοι εδύναντο να φέρουν όπλα, υπερέβαινεν ήδη τας δεκαπέντε χιλιάδας.

Η πόλις αύτη είναι αληθές ότι δεν είχεν ισχυρόν φρούριον, περιεκλείετο δε μόνον από ασήμαντον τείχος, αλλά κείται εις θέσιν πεδινήν, και ο Έλλην, όστις μόλις ήδη έλαβε τα όπλα εις χείρας, δεν είχεν ακόμη την τόλμην να καταβή εις την πεδιάδα, εστερημένος μάλιστα ιππικού και πυροβολικού, τα οποία μόνα πδύναντο να χρησιμεύσωσιν εις τόπον τοιούτον, και εις πολιορκίαν στενήν. Διά τούτο οι κατά την Τρίπολιν Οθωμανοί πολύ βραδύτερον των άλλων υπέκυψαν εις την πολιορκίαν. Έως ου δε φθάσει η εποχή αύτη, οι Οθωμανοί, όχι μόνον κατείχον όλον το περίξ της πόλεως πεδίον, αλλ' εξήλθον πολλάκις και εις εκστρατείας, και επέφεραν και ζημίας εις τους Έλληνας, ως εις την Αλωνίσταιναν, εν των σημαντικών χωριών της Καρυταίνης το οποίον ελεπλάτησαν και επυρπόλησαν.⁴

4 Δ. Αινιάν, *Απομνημονεύματα*, Πελεκάνος, Αθήνα 2011, σσ. 236-237.

Σταδιακά η ελληνική αντίσταση στις τουρκικές εξόδους μεγάλωσε, και σχηματίστηκε έτσι γύρω από την Τριπολιτσά μια πολιορκητική γραμμή η οποία δεν επέτρεπε στους Τούρκους να καταστρέφουν τα γειτονικά χωριά και τις κωμοπόλεις.

Έτσι η προσπάθεια της φρουράς των Τούρκων να καταλάβει το στρατόπεδο των Ελλήνων στο Βαλτέτσι είχε αποτέλεσμα να φονευθούν, κατά τον Αινιάνα, περίπου τριακόσιοι. Το Βαλτέτσι έγινε μια από τις πρώτες σημαντικές ελληνικές επιτυχίες του Κολοκοτρώνη και του στρατού που μάζεψε από την ύπαιθρο.⁵

Οι Τούρκοι όμως δεν ήσαν ουδ' ούτως εις κατάστασιν να κάμωσι συστηματικήν έξοδον διά να καταστρέψωσιν, ή να καθυποτάξωσι τινά των πέριξ επαρχιών· έστρεψαν λοιπόν την εκδίκησίν των κατά των εν τη πόλει ταύτη φυλατωμένων προκρίτων όλων των Πελοποννησιακών επαρχιών, ως και κατά των ιδίων της πόλεως ταύτης κατοίκων· και τους μεν πρώτους εφυλάκισαν μόλις διασωθέντας από τι οχλαγωγικόν κατ' αυτών κίνημα, τους δε δευτέρους αφού τους εστέρψαν των οικιών των (τας οποίας έδωκαν εις τους προσφυγόντας απ' άλλας επαρχίας Οθωμανούς), τους ήρπασαν τας τροφάς των, τα σκεύη και τα έπιπλα αυτών, και τους υπεχρέωσαν να εργάζωνται άπαντες εις την επισκευήν του φρουρίου.⁶

5 Ο.π., σ. 238.

6 Ο.π., σ. 239.

Ο θάναος Βερέμης φωτίζει, επιλέγοντας και σχολιάζοντας τα λόγια των ίδιων των αγωνιστών, δύο κομβικά γεγονότα της Ελληνικής Επανάστασης: την πτώση στα χέρια των Ελλήνων της διοικητικής πρωτεύουσας των Οθωμανών, της Τριπολιτσάς, και την πτώση του Μεσολογγίου στα χέρια των Οθωμανών, που σήμανε το τέλος της Επανάστασης στη δυτική Στερεά Ελλάδα.

“ Ο Ξεσηκωμός του 1821 υπήρξε κυρίως έργο Ελλήνων στην υπηρεσία του οθωμανού επικυρίαρχου: των προκρίτων του Μοριά ως μέρους της φοροεισπρακτικής μηχανής του κράτους, των αρματολών της Ρούμελης ως φυλάκων των στενών περασμάτων της ενδοχώρας, του ανώτατου κλήρου ως πολιτικού και πνευματικού εκπροσώπου του Γένους υπόδηγου στην Υψηλή Πύλη.

Η μακράιωνη τουρκική κυριαρχία δεν αλλοίωσε την ελληνική γλώσσα και την ορθόδοξη πίστη. Έτσι στάθηκε δυνατόν τα γεγονότα της Τριπολιτσάς και του Μεσολογγίου να εξιστορηθούν από πλήθος μεγάλων και μικρών λογίων. Στην κατηγορία των μορφωμένων ανήκουν οι Τερτσέτης και Σπηλιόδης, ενώ στους λίγο πολύ αυτοδίδακτους οι Αινιάν, Κασσομούλης και Φωτάκος. Οι συλλογές μαρτυριών για την Τριπολιτσά και το Μεσολόγγι μάς γνωρίζουν τους αγωνιστές που κρατούσαν και το καλαμάρι εκτός από τα όπλα. ”

ISBN:978-618-03-1839-5

9 786180 318395

ΒΟΗΘ. ΚΩΔ. ΜΗΧ/ΣΗΣ 81839